

بررسی تأثیرات انقلاب اسلامی ایران بر بیداری اسلامی در تونس

محمد علی محمودی قهساره / علوم سیاسی / مرکز نجف آباد
mamahmoodi@yahoo.com

چکیده :

بیداری اسلامی محصول شرایط جدید روانی - فکری و سیاسی - اجتماعی در عرصه داخلی و بین المللی به ویژه جهان اسلام است از این رو اندیشه های تشکیلاتی و آرمان های مبارزان و شیوه های مبارزاتی ویژه در کشورهای اهل سنن به صورت متفاوتی با گذشته صورت پذیرفته مطرح گردیده است و به جای شیوه اصلاحی از شیوه انقلاب و بیداری علیه دولتمردان استفاده گردیده است که خود باعث طرح این سؤال می گردد چه عاملی باعث تغییر شیوه اصلاحی به سوی شیوه انقلاب و بیداری گردیده است که در پاسخ به این سؤال به صورت نمونه به بیداری اسلامی در تونس اشاره می کنیم . به عنوان یک عامل مهم انقلاب اسلامی را به عنوان الگو برای این کشور مطرح می کنیم که تأثیرات زیادی بر تغییر روش اصلاحی بیداری اسلامی این کشور داشته است که برای اثبات این قضیه می توانیم به روابط فرهنگی تونس با ایران اسلامی ، سخنان رهبران و طرفداران بیداری اسلامی در تونس و نگرانی غرب در قبال نقش ایران در بیداری اسلامی اشاره کنیم .

واژگان کلیدی : انقلاب ، جنبش ، بیداری ، نهضت ، قیام ، اصلاح

مقدمه :

انقلاب اسلامی ایران به دلیل جذابیت در شعارها ، اهداف ، روش ها ، محتوا و نتایج حرکت ها و سابقه مشترک دینی و تاریخی و شرایط محیطی و منطقه ای پدیده ای اثر گذار در جهان اسلامی بوده است و امروزه نه تنها بر علاقه مندان و شیفتگان انقلاب اسلامی بلکه حتی بر دشمنان و مخالفین این انقلاب تردیدی باقی نگذاشته و به آن معترف هستند که پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و سقوط رژیم 2500 ساله شاهنشاهی در سال 1357 نقطه عطف مهمی نه تنها در تاریخ تحولات سیاسی ایران بلکه جهان اسلام و حتی جهان بشریت بوده است .

البته میزان تأثیر انقلاب اسلامی بر همه جوامع اسلامی یکسان و یکنواخت نبود بلکه با توجه به قرابت های فکری ، فرهنگی و جغرافیایی درجه تأثیر آن متفاوت بوده است و از آنجا که این انقلاب بر پایه دین اسلام و مکتب اهل بیت به پیروزی رسید زمینه تأثیر گذاری آن با توجه به همین امر متفاوت بود . این انقلاب بر مسلمانانی که پیرو مکتب اهل بیت بودند یعنی بر شیعیان جهان تأثیر فوق العاده و شگفتی داشت و می توان ادعا کرد که جایگاه شیعیان جهان را از حاشیه و پیرامون به مرکز ثقل تحولات جهان اسلام منتقل نمود .

شیعیانی که در طول چندین قرن نه تنها همواره در اقلیت بوده و آماج حملات شدید تبلیغاتی به ویژه توسط حکام و خلفای بلاد اسلامی قرار می گرفتند و الزاماً با تکیه بر اصل تقلید حتی از بروز افکار و اندیشه ها خود هراس داشتند با این پیروزی جانی دوباره گرفته و در صف اول مبارزه با استکبار جهانی قرار گرفتند .

اگرچه آثار دقیقی در دسترس نمی باشد ولی اطلاعات موجود بیانگر این واقعیت است که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی تعداد کسانی که از دریچه مکتب اهل بیت به دین اسلام گرویده اند به طور چشمگیری افزایش یافته است در حالی که قبل از پیروزی انقلاب اسلامی صرفاً کسانی مسیر اسلام را انتخاب می کردند که در اثر آشنایی و برخورد با ایرانی ها و یا شیعیان به صورت تصادفی تحت تأثیر قرار می گرفتند .

به صورت نمونه در نیجریه متجاوز از 10 میلیون نفر به پیروان مکتب تشیع افزوده شده است و در بسیاری از جوامع اسلامی همچون مالزی ، اندونزی در خاور دور که قبل از پیروزی انقلاب نامی و اثری از مکتب تشیع دیده نمی شد به تدریج اقلیت شیعه شکل گرفته و جایگاه مطلوبی در میان مکتب های مختلف اسلامی پیدا نمودند . مهمتری از همه تأثیر و بازتاب عظیمی که انقلاب اسلامی در میان شیعیان لبنان به وجود آورده (محمدی ، 1383)

تأثیر انقلاب اسلامی بر اهل سنت

انقلاب اسلامی ایران تا چند سال اخیر بر مسلمانان تابع اهل سنت تأثیر لازم را به جای نگذاشته است . زیرا این گروه نتوانسته اند به علت فقدان ساز و کارهای موجود در جوامع تشیع شیوه انقلابی در پیش گرفته و جوامع خود را به همان صورت که در ایران اتفاق افتاد تحت تأثیر قرار دهند . در عین حال اثری که انقلاب اسلامی ایران در این جوامع گذاشت تقویت روش های اصلاحی بود . بدین معنی که در این جوامع مردم سعی کردند با استفاده از ساختارهای سیاسی موجود گرایش های اسلامی خود را نفوذ داده و قدرت را بدون تغییر سیاسی در اختیار گیرند . نمونه آن روشی که اسلام گرایان هم در الجزایر و هم در ترکیه اعمال کردند حرکت های اصلاحی بود .

در اینجا نکته ای که ضرورت دارد به عنوان استثنا در جوامع اهل سنت به آن پرداخت ، که بیداری اسلامی در خاورمیانه از جمله مصر و تونس و غیره ... می باشد که باعث شد حاکمیت سکولاری که بر این کشورها حاکم بود از بین برود . در این مقاله تلاش می کنیم سیر بیداری اسلامی را در تونس بیان کرده و تأثیر انقلاب اسلامی بر آن را مورد بررسی قرار دهیم .

تاریخچه جنبش اسلامی در تونس

مهم ترین تجسم جنبش تونس گروه « جنبش گرایش اسلامی » (حرکه الاتجاه الاسلامی) است که به طور رسمی در مه 1981 توسط گروهی از روشنفکران مسلمان این کشور با مبانی از جمله رد اصول سکولاریسم ، ارتباط و پیوند این جنبش با تمام مسلمانان جهان ، به رسمیت نشناختن قومیت عربی و اینکه آزادی فلسطین تنها از طریق آزادی اعراب از بند استعمار و استثمار و ایجاد سازمان هایی خواهد بود که بیانگر منافع توده ی مردم باشند اعلام موجودیت کرد . این جنبش نام خود را به جنبش نهضت (حرکه النهضة) تغییر نام داد و توسط راشد الغنوش و عبدالفتاح مورو رهبری قرار گرفت . گرچه راشد الغنوش و همفکران او در سال های دهه 1970 فعالیت های خود را در مجامع آموزشی و روشنفکری آغاز کردند اما پس از انقلاب اسلامی ایران بود که برای اعلام موجودیت جنبش ، دست به اقدام زدند و از انقلاب اسلامی ایران حمایت کردند . این مسئله باعث شد تا دولت بورقبیبه از آن به عنوان حربه ای علیه جنبش و اهرمی علیه آن استفاده کند . در اوایل آوریل 1987 کادر رهبری و اعضای برجسته این جنبش دستگیر شدند و در جریان محاکمات آنها ، دادستان تونس در دادگاه امنیتی یکی از اتهامات غنوش و جنبش گرایش اسلامی را داشتن ارتباط با جمهوری اسلامی عنوان کرد (فراتی ، 1381) و غنوش را به حبس ابد محکوم کرد . با کودتای ژنرال العابدین بن علی در هفتم نوامبر 13987 و تغییرات در دولت جدید دست به اقداماتی زد از جمله آزادی زندانیان سیاسی بود . اکثریت قاطع این زندانیان سیاسی را اسلام گرایان تشکیل می دادند . آزادی راشد الغنوش در می 1988 نیز تأثیری مثبت در سطح تونس داشت . جنبش الاتجاه اسلامی حمایت خود را از دولت جدید اعلام کرد . در نتیجه آرامش به کشور بازگشت و تمام جلوه های اعتراض مردمی از بین رفت . با این حال برخی اختلافات سیاسی ، سرانجام اتحاد جریان اسلامگرایی الاتجاه با نظامیان تازه به حکومت رسیده تونس را به سرانجام اتحاد نظامیان و انقلابیون مصری دچار کرد و این گروه توسط بن علی منزوی شد و از فعالیت کردن ممنوع اعلام شد .

بیداری اسلامی در تونس

در 26 می 2002 میلادی دولت بن علی ، تغییر قانون اساسی کشور مصوب ژوئن 1959 میلادی را برای همه پرسى عمومی مطرح کرد . هدف از این همه پرسى اصلاح تمام فصول قانون اساسی کشور و نیمی از بندهای آن بود . بیشتر

احزاب مخالف در این همه پرسی شرکت نکردند . ولی دولت اعلام کرد که 99/52 درصد از مردم با تغییر قانون اساسی کشور موافقت کرده اند . در این تغییرات ، محدودیت تعداد دوره های ریاست جمعوری حذف شد و سن رئیس جمهور از هفتاد سالگی به 75 سالگی افزایش یافت . به این ترتیب بن علی می توانست دو دوره انتخاباتی دیگر شرکت کند و تا 2014 میلادی در حکومت بماند . اما در تاریخ 14 ژانویه 2011 میلادی و در پی ناآرامی ها و اعتراضات گسترده مردم تونس و گشته شدن ده ها نفر از معترضان در حمله نیروهای امنیتی نه تظاهر کنندگان ضد دولتی که با خود سوزی یک جوان تحصیل کرده در این کشور آغاز شد ، زین العابدین بن علی ابتدا دولت و مجلس را منحل کرد و سپس از قدرت کنار رفت و جای خود را به محمد الغنوشی ، نخست وزیر سپرد ، در صبحگاه جمعه 14 ژانویه 2011 خبر فرار « بن علی » نه تنها ملت تونس بلکه همه ملت های مسلمان را خوشحال کرد . بن علی که فرانسه از وردش به این کشور ممانعت کرد به سمت کشورهای خلیج فارس حرکت کرد تا سرانجام دولت عربستان سعودی پذیرای وی شد و انقلاب تونس به سرانجام رسید .

تأثیر انقلاب اسلامی بر بیداری اسلامی در تونس :

در هیچ یک از کشورهای عرب ، رشد جنبش اسلامی پس از انقلاب ایران همانند تونس نمود نداشته است . جنبش اسلامی تونس در واقع یک جنبش نوپا و محصول سال های 1980 است که اکنون تبدیل به بیداری و انقلاب تونس گردیده است . حال اگر بخواهیم تأثیر انقلاب اسلامی را بر بیداری اسلامی تونس بیان کنیم باید شاخص های زیر را مورد توجه قرار دهیم .

الف: روابط فرهنگی تونس با ایران :

به جز اعراب و بربرها ، ایرانیان یکی از اقوامی بوده اند که نقش عمده ای در شکل گیری فرهنگ اسلامی تونس داشته اند و آثار فرهنگی ایرانی در بخش های گوناگون فرهنگ تونس نمود داشته است . در بسیاری از عنصرهای فرهنگی کشور تونس هم چون معماری ، موسیقی ، آداب مردمی ، جورزنی ها و نوشیدنی ها و زینت آلات می توان نمودی از فرهنگ ایرانی را یافت . در گویش عربی کاربردی در تونس ، بیش از 200 واژه با ریشه فارسی دیده می شود . در آغاز

دوره اسلامی نفوذ فرهنگ ایرانی در تونس با حضور گروهی از سپاهیان ایرانی اهل خراسان در میان لشکر عقبه بن نافع آغاز می شود و در زمان ضعف حکومت منهجه به اوج خود می رسد. در این دوره، ایران ایرانی مدتی بر تونس فرمان می رانند، جدای از ایرانی ها در تونس حضور تشیع در کشور آفریقایی تونس به همان قرن اول ظهور اسلام بر می گردد. حتی قبل از زمانی که دولت (ادریسی ها) در قرن دوم هجری در مراکش و حکومت فاطمیون در مصر و تونس ایجاد شد که خود باعث زمینه تأثیر انقلاب اسلامی به عنوان یک حکومت شیعی می تواند تأثیر زیادی بر آن کشور داشته باشد.

ب: سخنان رهبران و طرفداران بیداری اسلامی در تونس:

نفوذ معنوی انقلاب اسلامی در سالهای اولیه و اهمیت این نکته که انقلابی تحت نام اسلام صورت می گیرد، مشوق رهبران جنبش اسلامی در تونس بوده است. این نکته در نوشته ها، اعلامیه ها و سخنان رهبرای و طرفداران حرکت مزبور به خوبی دیده می شود. چرا که انقلاب ایران برای غنوشی و یاران او بسیار الهام بخش بود، زیرا به گمان آنها و سایر فعالان اسلامی جهان عرب، وقوع یک انقلاب عظیم به نام اسلام، نشانگر این مسأله است که مسلمانان سراسر جهان اسلام می توانند در جریان مبارزات سیاسی، بسیار موفق تر از سایر احزاب و سازمان های فکری و سیاسی موفقیت داشته باشند. جنبش گرایش اسلامی در نشریات خود «المجتمع» و بویژه «المعرفه» بارها انقلاب اسلامی را مورد ستایش قرار داد و امام خمینی را نمونه رهبر بیداری و انقلابی توصیف کرد. همین حمایت از انقلاب اسلامی باعث شد تا دولت بورقیه چند بار المعرفه و المجتمع را توقیف کند. الهام گرفتن جنبش گرایش اسلامی از انقلاب اسلامی ایران بارها در مطبوعات خود جنبش و نیز از سوی مقامات تونس و مطبوعات جهان مورد تأکید قرار گرفته است.

«محمد الهاشمی الحامدی» یکی از رهبران جنبش در نقد کتاب «مقالات و اسناد انقلاب اسلامی تونس» می نویسد: «پیروزی انقلاب اسلامی در ایران یک رویداد تاریخی عظیم بود که نسل های مسلمان را از رکود و گوشه گیری نجات داد و انسان را به حرکت واداشت. در نهایت قاطعانه می توان اقرار نمود که اسلام قادر است بر دشمنان پیروز گردد و گستاخ ترین نظام ضد مذهبی را واژگون سازد (تونس از استقلال تا امروز) قبل از پیروزی انقلاب، المعرفه ارگان جنبش اسلامی تونس، از معدود نشریاتی بود که حوادث ایران و جنبش اسلامی تحت رهبری امام خمینی را

مورد تفسیر و ارزیابی مثبت قرار می داد و از آن حمایت کرد. راشد الغنوشی در روزهای اولیه پیروزی انقلاب (بهمن 1357) در مقاله ای که در المعرفه نوشت، و گروه های متعصب دفاع کرد و حرکت اسلامی در ایران را طلیعه حرکت جهانی اسلام دانست. به نظر راشد الغنوشی انقلاب مثبت شیعه و نظرات مثبت فقهای بزرگ اهل سنت در قبال تشیع و نیز ارتباطات میان جنبش اسلامی مصر در دوران حسن البنا را با نهضت آیت الله کاشانی و فدائیان اسلام متذکر می گردد. (فراتی، پیشین)

با توجه به تأثیرات انقلاب اسلامی بر رهبران بیداری اسلامی از جمله راشد الغنوشی و حزب النهضه نشان می دهد که انقلاب اسلامی ایران به عنوان الگوی بیداری اسلامی در تونس مورد توجه قرار گرفته است.

ج: نگرانی غرب در قبال نقش ایران در بیداری اسلامی:

انقلاب اسلامی در ایران به دلایل متعدد نمی توانست برای غرب به ویژه آمریکا قابل قبول و قابل تحمل باشد. لذا از همان اولین روزهای پس از پیروزی انقلاب تلاش های گسترده در اشکال گوناگون برای براندازی و یا حداقل تغییر رفتار و استحاله ی فرهنگی آغاز شد. مجموعه ی اقدامات و چالش های آمریکا و ایران و دلایل هر یک از آنها خود به تنهایی تحقیر جداگانه ای را می طلبد.

«آمریکا ایران را نیروی هدایت کننده در پشت خیلی از ستیزه جویی های اسلام گرایان در جهان از جمله تونس می بیند. این دغدغه و عطف توجه به ایران تحت حاکمیت روحانیون نه تنها ناشی از تجربه های تلخ این کشور در طول بحران گروگان ها، بلکه به دلایل هراس این کشور از ایدئولوژی اسلام انقلاب ایران نیز هست. از این رو تمایز نظری که مقامات ایالت متحده بین اسلام گرایان میانه رو و جنگ سالار قائل می شوند در مورد ایران کاربرد ندارد. مسأله ایران رویکردی را که ایالت متحده درباره ی بیداری اسلامی و سوء ظن این کشور به اسلام گرایان را نمی توان بدون رمز گشایی از علل هراس عمیق دستگاه سیاست خاری آمریکا از ایران فهمید. چنین به نظر می رسد که واشنگتن از انقلاب ایران به عنوان معیار اولیه برای سنجش اسلام گرای احیا شده در سراسر خاورمیانه و شمال آفریقا، استفاده می کند. در این زمینه سیاست آمریکا در قبال ایران، پیامدهای گسترده تری برای روابط آمریکا با اسلام گرایان در همه مناطق جهان دارد»

چالش های سیاسی ، اقتصادی و امنیتی آمریکا با ایران در 25 سال گذشته به اعتراف بعضی از مقامات ایالات متحده نتوانست از گسترش بیداری اسلامی حتی در داخل اروپا و آمریکا جلوگیری کند .

نتیجه :

در این مقاله تلاش گردید به این سؤال پاسخ دهد که چه عاملی باعث تغییر شیوه اصلاحی به سوی شیوه انقلاب و بیداری اسلامی در جهان اسلام به ویژه اهل تسنن گردیده است که برای پاسخ به این سؤال به تأثیر انقلاب اسلامی به عنوان مهم ترین عامل در بیداری اسلامی اشاره کردیم و به عنوان نمونه این تأثیر را در بیداری اسلامی کشور تونس مورد تحلیل و بررسی قرار دادیم به این صورت که کشور تونس و ایران از نظر فرهنگی از گذشته تا به حال رابطه تنگاتنگی داشته اند و از این سو باعث شده که هبران اسلام گرا در تونس بیشتر با انقلاب اسلامی ارتباط پیدا کرده و زمینه بیداری اسلامی را در تونس فراهم کرده و از سوی دیگر این مسئله برای غرب و بویژه امریکا موجب نگرانی گردیده است که قصد براندازی جمهوری اسلامی را تحت عنوان تروریسم و غیره ... جزء برنامه های خود قرار داده اند.

منابع :

- 1- فراتی ، عبدالوهاب ، 1381 ، انقلاب اسلامی و بازتاب آن ، زلال کوثر
- 2- محمدی ، منوچهر ، بازتاب انقلاب اسلامی در جهان اسلام ، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی ، شماره 63 ، ص 120
- 3- روزنامه کیهان ، 66/8/26

4- www.adne.ir

5- <http://Falwikipedia.org/Tunisia>

6- <http://islam.persian.blog.ir>

7- www.khorasannews.com

8- www.afiran.ir